

וישלה

והטעם שעושים זכר על הצלה זו דוקא – אף שמצינו מפורש בתושב"כ כמה נסים ועניני הצלה באברהם, וגם ביעקב עצמו, ומ"מ לא נקבע עליהם זכר לדורות – מובן ממ"ש החינוך⁹ (ועוד מפרשים¹⁰) ב"שרשי" מצוה זו, שהוא "רמז לישראל שאע"פ שיעברו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשו שיהיו בטוחים שלא יאבדו אלא לעולם יעמוד זרעם כו". והיינו שהצלה זו קשורה עם ענין כללי ביותר בחיי עם ישראל.

ולפ"ז יש להבין: כשעושים "זכר" ל- מאורע או ענין מסוים צ"ל המזכיר דומה לענין הנזכר – כמו זכר ליציאת מצרים בחג הפסח, שהוא ע"י שעושים "כל מעשה לילה זה דרך חירות"¹¹; זכר ל- מעשה בראשית בשבת ע"י השביתה מ- מלאכה כו'.

מדוע, א"כ, הזכר לדבר יסודי וכללי כזה (הצלת יעקב שהיא רמז על הצלת כלל ישראל מיד בני עשו) הוא רק באיסור פרטי דגיד הנשה? (שהוא רק פרט אחד של המאורע¹²): ויתירה מזו:

א. באיסור גיד הנשה נתפרש בתורה שבכתב גם טעם האיסור – "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה"¹³.

וטעם זה גם קובע פרטי אופן ה- איסור: אין האיסור אלא על הגיד שעל כף הירך¹⁴; עוף – שאין לו כף הירך – גידו מותר¹⁵; יש פלוגתא בין ר' יהודה וחכמים אם גיד הנשה נוהג רק בירך של ימין או גם בירך של שמאל, וטעם הפלוגתא – שלדעת ר"י נגע המלאך רק בירך ימין של יעקב, וחכמים ס"ל ד"נשיי" בתרווייהו¹⁶ ("הכהו בשתייהם עד שנשו ממקומם ועלו") ולכן נאסרו שתי- הן.

וצריך ביאור:

בביאור הטעם שבכתוב "על כן לא יאכלו גו' כי נגע גו'" איתא במפרשים, שהוא "לזכרון גבורתו של יעקב ונס ש- עשה לו הקב"ה כו", כלומר, אין זה רק זכר לנגיעת מלאכו של עשו בכף ירך יעקב, אלא על כללות המאורע דמלחמת יעקב והצלתו מיד המלאך.

(1) וראה לקמן בסוף הסעיף.

(2) פרשתנו לב, לג.

(3) דעת רבנן (חולין צו, א"ב). וכ"ה ההלכה – רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ח ה"ב. רמ"א יו"ד ר"ס ק.

(4) משנה חולין פט, ב. וראה שם צב, ריש ע"ב ד"אית ל' ולא עגיל".

(5) משנה חולין שם ושם צ, ב.

(6) חולין צא, א. וראה ב"ר פ"ח, ו ובמ"כ.

(ועוד) שם.

(7) רש"י חולין שם ד"ה ורבנן.

(8) רשב"ם ע"ה. וד"ז בכמה מפרשים.

(9) מצוה ג.

(10) ראה רמב"ן (לב, כו), אברבנאל ועוד.

(11) ל' אדה"ו שר"ע או"ח סתע"ב סוסי"ז.

(12) משא"כ לפי הטעם שבחזקוני ע"ה"פ (וכ"ה בתוס' דעת זקנים ועוד מפרשים) – "שיש לקנוס ולענוש בני מאכלית גיד הנשה שהניחו אביהם הולך יחידי", או דכיון "שהזק יעקב בגיד הנשה קבלו עליהם בניו... שלא יאכלו ממנו" – שלפ"ז נוגע מקום ההזק. וראה ע"ד הקבלה והחסידות – סהמ"צ להצ"צ מצות גיד הנשה (וש"ג). ועוד.

(13) ועוד: גיד הנשה הוא מקום ההזק היפה

האיסור מצומצם באופנו ופרטיו בהתאם לפרטי המאורע דנגיעת כף ירך יעקב, כנ"ל (אף שאין בפרטים אלה חשיבות, לכאורה, בכללות המאורע וההצלה¹⁷) – ואין זה "זכר" מתאים (לכללות) ההצלה כו'.

יש להוסיף בזה: מכיון שהתורה מדייקת לכתוב טעם האיסור [ועד כ"כ, שלפי דעת חכמים, מקרא זה "על כן לא יאכלו גוי"]¹⁸, בטני¹⁹ נאמר אלא שנכתב במקומו לידע מאיזה טעם נאסר להם, כלומר, כ"כ חשוב לדעת, "מאיזה טעם נאסר" עד שנכתב מקרא זה תיכף, לא ב"מקום אמירתו] – מסתבר לומר, שגם שני קצוות אלה שבאיסור גיד הנשה (זכר למאורע כללי ביותר; ו"צמצום" לפרט שבפרט שבמאורע זה) אינם גזירת ה' כתוב שלא נתגלה טעמה²⁰, אלא שיש בהם "טעם" (שכלי).

ב. ויובן זה בהקדם הסברת אחת העלות שבהשגחתו יתברך על בני ישראל – אל [שזהו תוכנה של מצות גיד הנשה, כנ"ל – להזכיר ע"ד שמירת והשגחת הקב"ה על עמו ישראל שלא יאבד חיו בגלות העמים] לגבי ההשגחה על שאר הברואים – ובהקדמה:

ידוע פירוש וחידוש מורנו הבעש"ט²¹ בענין השגחת הקב"ה על עולמו, שיש השגחה פרטית לא רק על מין המדבר, אלא על כל הברואים – גם חי צומח ודומם. דכמה מחכמי ישראל עד הבעש"ט ס"ל אשר השגח"פ היא רק על כל אחד ואחד ממין המדבר ואילו בחי צומח ודומם יש רק השגחה כללית על המין²²: והבעש"ט פירש וחידש דגם פרטי (ה' מאורעות של) דומם צומח וחי הם ע"פ השגחתו יתברך.

[וכמדובר כמ"פ, אשר כל הענינים ה' מבוארים בתורת החסידות מקורם בנגלה דתורה (אם באופן מפורש או עכ"פ בדרך רמז) – וכן בענין זה, שיש ראי' מפורשת מנגלה דתורה שהשגח"פ היא גם בדצ"ח (שהביאה אדמו"ר הזקן²³ – בעל השמחה והגאולה די"ט כסלו) – מדברי חז"ל במס' חולין²⁴: "ר' יוחנן כי הוה חזי שלך (עוף), השוליה דגים מן הים"] אמר משפטי²⁵ תהום רבה, וכפרש"י²⁶, "שזמנתה שלך לשפוט ולעשות נקמתך בדגת הים להמית המזומנים למות" – הרי מפורש להדיא, שיש דין ומשפט גם על פרטי דגי הים, ועד ש' הקב"ה מזמין עוף פרטי כדי להמית דג פרטי זה המזומן למות].

ההצלה (אף ש"ל שבא להדגיש שההיזק הי' רק בזה (ראה ספורנו, אברבנאל ועוד), או שלמרות ההיזק ניצל, או שנרפא גם מנוק זה), ואכ"מ.

(14) ולהעיר משאלה עד"ו בנוגע לחנוכה המ' משמש ובא, שהי"ט נקבע על נס הפך (שבת כא, ב וברש"י שם) – דלכאורה, "עיקר הנס הי' בנצחון המלחמה רבים ביד מעטים כו' איך עשו מן הטפל עיקר" (שערי אורה לאדמו"ר האמצעי כב, א. ועוד). וראה פרח"ח או"ח סתר"ע.

(15) חולין קא, ב. וראה בארוכה תו"ש פרשתנו עה"פ אות קס. וש"נ.

(16) אף שאין לנו ידיעה בטעמי כל פרטי המצות (ראה מ"נ ח"ג פכ"ו. תניא אגה"ק ס"י"ט (קכח, א)).

(17) ראה חתר שם טוב בהוספות (הוצאת קה"ת) סק"ט ואילך. וש"נ. וראה גם רשימה "השגחה פרטית" (לקריש ח"ח ע' 277 ואילך. וש"נ).

(18) הנ"ל ראה לקמן טוף הערה הבאה. וראה רשימה הנ"ל (ע' 278 ואילך). וש"נ.

(19) הובא באוה"ת להצ"צ על תהלים (יהל אור) ע' קלב. וראה גם סה"מ תרפ"ו ע' קנר"ז.

ולהעיר מדרך חיים לאדמו"ר האמצעי (יג, א"ב) שגם לפמ"ש הרמב"ם במו"נ (ח"ג פ"ז"יח) יש השגח"פ בדצ"ח. ואכ"מ.

(20) סג, א.

(21) ל' הכתוב – תהלים לו, ז.

(22) חולין שם ד"ה ומשפטי.

הברואים וגם על פרט קטן ביותר – מ"מ, ענין ההשגח"פ על עם קרובו ית' אי אפשר לצייר ואי אפשר להבין (דאס קען מען גארניט אויסמאלן . דאס וואס עס איז נוגע אַ אידן הוא בהשגחה פרטית וואס מען קען דאס ניט פאַר-שטיין").

ומפשטות הלשון מוכן, שעילוי זה הוא גם בנוגע לפרטיותה של ההשגחה. כלומר, באיזו מדה כל פרט ופרט מוש-גח ממנו ית' ומשלים הכוונה העליונה.

דהנה ידוע²⁶ שיש כמה מדריגות ואר-פנים בהשגחה – מהם, בלשון הכתוב²⁷ „עין ה' אל יראיו“, „עין ה' אל צדיקים“ (בעין א' או בב' עינים²⁸) – שהחילוק בי-ניהם²⁹ י"ל (לכאורה) הוא לא ב„פרטיות“ ההשגחה אלא רק באופנה, ולדוגמא: אם ההשגחה מלוכשת ומוסתר בדרכי ה-טבע, או שהיא השגחה גלויה לעין כל (ועד שהיא מביאה להנהגה נסית כו').

אבל מפשטות המשך לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשם הבעש"ט) הנ"ל משמע, ש-העילוי בהשגחה על עם קרובו ית' הוא לא רק באופנה אלא גם בפרטיותה. דעם היות שהשגח"פ היא על כל הברואים, ועד שכל פרט ופרט נוגע להשלמת ה-כוונה הכללית בענין הבריאה – מ"מ, יש

וגדר השגחה פרטית זו ביאר ה-בעש"ט³⁰ – „דלא זו בלבד דכל פרטי תנועות הנבראים למיניהם הם בהשגחה פרטית מהבורא ית'", אלא „עוד זאת תנועה פרטית דנברא פרטי הרי יש לו יחס כללי לכללות כוונת הבריאה . . דגם תנועה אחת של דשא פרטי משלים הכוונה העליונה בענין הבריאה“.

[וכמדובר כמ"פ דוגמא פשוטה לזה בחיי האדם: דרכה של אשת חיל³¹, ע-קרת-בית מוצלחת היא, שנוסף על ש-היא מפקחת היטב על כל פרטי הדברים הנמצאים בביתה, שכל דבר נמצא במקו-מו הראוי לו והכל מתנהג בסדר מדויק – הנה עוד זאת, שכל פרטי חפצי ביתה יש להם חלק במטרה הכללית של ה-הגת הבית, עד שהכל הוא בחשבון ו-בדיוק באופן דלא חסר ולא יתר – לא חסר משהו להנהגת הבית ואין דבר מיותר (שאינו משמש למטרה זו)].

ואם כן הדבר בחיי עקרת-בית פשו-טה – עאכ"כ להבדיל הבדלות עד אין קץ אצל בורא העולם ומנהיגו, שנוסף שכל פרטי המאורעות של כל הנבראים שבעולמו של הקב"ה הם ע"פ השגחתו ית', הנה כל אחד מהם נוגע להשלמת הכוונה העליונה בענין הבריאה].

ג. מוכן, שגם לפי שיטת הבעש"ט (שיש השגחה פרטית על כל הברואים) יש הבדל יסודי בין ההשגחה פרטית ש-על כל הברואים והשגחתו ית' שעל בני ישראל.

וכמו שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הבעש"ט³², דאף שהשגח"פ היא על כל

(26) ראה בזה לקו"ת ראה סד"ה כי תשמע (כג), ד ואילך (כד, ג). אה"ת וירא ד"ה אשר יאמר (קג, א ואילך). ועוד. – וראה שומר אמונים (להר"י אירגס) בסופו.

(27) תהלים לג, יח. שם לר, טז.

(28) ראה לקו"ת שם (וכן באה"ת (יהל אור) על תהלים שם (ע' קכב) ובהנמסן שם. ועוד) שבהשגחה ב„עין א"י ש' ב' אופנים – שלמטה מהשגחה בב' עינים או למעלה ממנה. ע"ש.

(29) לפי שיטת הבעש"ט שבכל הברואים יש השגחה פרטית (משא"כ לשיטת אחדים מחכמי ישראל שקדמוהו) – ראה רשימה הנ"ל שם.

(23) כתר שם טוב שם סק"ט. וש"נ.

(24) ראה משלי לא ובמפרשים.

(25) נעתק בכתר שם טוב שם סק"כ.

דבר אפשר שהרצון בכל חלקי ופרטי הדבר יהי' בשווה (באותו התוקף), למרות החילוקים בחשיבותם ומעלתם של הפרטים (מצד תוכנם הם) [ועד שכאשר יחסר פרט אחד מהדבר (גם פרט קטן וטפל לכאורה) יחסר בהכלל כולו, מ"אחר שרצונו לא נשלם].

וכמו שמצינו בענין המצות, שהם רצון העליון ב"ה (גזירות המלך³⁶), דאף שמצינו חילוקים מן הקצה אל הקצה במצות התורה, בלשון חז"ל³⁷ שיש "קלה שבקלות" ויש עד ל"חמורה שבחמורות" — מ"מ אמרו³⁸ "לא תהא יושב ושוקל מצוותי של תורה" אלא צ"ל אותה ה"זהירות בכל המצוות בשווה; כי למרות החילוקים שבין המצות בתוכנם (בלשון החינוך "שרשי המצוה") וכיו"ב — כולן הן רצונו ית', אשר קדשנו במצותיו ו"צונו"³⁹, וזה הוא בשווה ממש בכל ה"מצות. דכמו שהקב"ה רוצה את החמורות כך רוצה את הקלות, באותו רצון⁴⁰.

[וי"ל אשר מצד ענין זה שבמצוות, מצינו לפעמים, שכשחסר פרט אחד — חסר הכלל כולו. וכמו: גר שקיבל עליו כל התורה כולה חוץ מדבר אחד (אפילו מדברי סופרים) אין מקבלין אותו⁴¹; וכן "האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת . . ה"ז

עילוי נפלא בההשגחה על כל פרט ו-פרט של עם קרובו (ועילוי כזה שהוא למעלה מן השכל).

ד. ויש לומר הביאור בזה:

אף שכל הברואים "לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"⁴² ומושגחים מאתו ית' — מ"מ, (עיקר) רצונו ובחירתו של הקב"ה הוא רק בישראל, ש"בחר בנו מכל ה"עמים"⁴³, ונאמר⁴⁴ "אהבתי אתכם אמר ה' גר" אח עשו ליעקב גר" ואוהב את יעקב".

וי"ל שזהו גם תוכן מאמר רז"ל⁴⁵ שה"עולם נברא, בשביל התורה . . ובשביל ישראל": ישראל ותורה הם כוונת ה"בראה (ובמחז"ל⁴⁶ "אני (לא⁴⁷) נבראתי (אלא⁴⁸) לשמש את קוני"). רצונו ובח"רתו של הקב"ה הוא בהם עצמם:

משא"כ שאר הנבראים אינם תכלית ומטרה בפני עצמם אלא רק "אמצעי" שעל ידם נשלמה כוונת הקב"ה בתורה וישראל, וכמאמר חז"ל⁴⁹ ש"לא נבראו אלא לשמשנו", שאין רצונו ית' בהם מצד עצמם והם רק "משמשים" ("אמצעי") לתורה וישראל.

והנה תכונת ענין הרצון (והבחירה) היא⁵⁰, דכאשר רוצים (ובוחרים) באיזה

(30) ל' הרמב"ם ריש הל' יסודי התורה. וזה צ"ל תמיד — כהמשך שם. וראה הדרן על הרמב"ם (לקריש חכ"ז ע' 253).

(31) נוסח ברכת התורה.

(32) מלאכי א, ב — ושייך לענין הבחירה (ראה תו"א ו, ג. אוה"ת בראשית (כרך ג) תקסה, א. ועוד).

(33) רש"י בראשית א, א.

(34) משנה (וברייתא) סוף קידושין.

(34*) גירסא שהובאה במלאכת שלמה ועוד. ועד"ן ביליש ירמ' רמז רעו. ולהעיר מתודה"ה מתני' מנחות (פג, סע"ב) ד"ל . . אלא" מדגיש לעיכובא כו'.

(35) ראה ד"ה ואני תפילתי תרצ"ד וד"ה אגורה תרצ"ה (בסה"מ קונטרסים ח"ב). ובכ"מ.

(36) ראה מכילתא יתרו כ, ג. ועוד.

(37) תנחומא עקב ב. ובכ"מ. וראה אבות רפ"ב.

(38) נוסח ברכת כל המצות.

(39) ולהעיר מדיו מורד במלך, שהוא אפילו כשגזר על אחד שילך למקום פלוני (רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ח) — מכיון שעשה נגד רצון (וגזירת) המלך. וראה תגיגה (ה, ב) מאן דמחוי ל' במחוג קמי מלכא כו'.

(40) בכורות ל, ב. רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ד ה"ח.

בריאה) – הנה אופן ההשגחה על ה' פרטים הוא לא רק כפי חשיבותו הפרטית של כל פרט ופרט (שבזה יש חילוקים לפי חשיבותו של הפרט), אלא ההשגחה היא באופן שווה בכולם. כי מצד רצונו ובחירתו ית' בישראל, הרי כל פרט ופרט שבהם „נוגע“ באופן שווה⁴⁷.

ו. ע"פ כל זה יש לבאר הטעם מה שה"זכר" להצלת יעקב נקבע דוקא ב' פרט אחד של המאורע, ובזה גופא – מדייקים בפרט שנפרט (אם רק גיד ש' בירך ימין או גם של שמאל וכו') – כי עי"ז בא לידי ביטוי גדר ואופן השגחתו ית' על יעקב אבינו (ובמילא – גם על עם ישראל, בני יעקב):

47) ויש לומר, שמצד זה יש עילוי בהשגחה פרטית על ישראל בענין חשיבות הפרטים ביחס להשלמת הכוונה הכללית בענין הבראיה: מכיון שישראל הם הם כוונת ותכלית הבראיה, הרי ההשגחה עליהם היא באופן כזה שנרגש בה השגחה איך שכל פרט ופרט בהם משלים את ה' כוונה הכללית בענין הבראיה: ולכן אין בהשגחה זו הבדל בין פרט לפרט, כי בהענין דה"השלמת הכלל" כולם משלימים הכלל.

[משא"כ בשאר הברואים שאין הכוונה בהם עצמם והם רק „משמשים“ („אמצעי“) לתורה ו' ישראל – לכן ההשגחה על כל פרט ופרט היא בכל אחד לפי מעלתו, עד כמה הוא „משמש“ את התורה ואת ישראל (אף שכל הפרטים משלימים הכוונה הכללית בענין הבראיה)].

(*) להעיר מלשון כי"מ מו"ח אדמו"ר באגרות קודש שלו ח"ט ע' ערב. ולהעיר ג"כ ממשינ' בלקו"ש חכ"ג ע' 164 ואיל"ך.

(**) וכמו אברי הגוף ששלימות הגוף היא דוקא כאשר יש בו כל האברים, גם האברים התחתונים (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אברים בתחלתו, ויש"ג).

כופר בתורה⁴¹, „ואין“ (בזה) הפרש בין ובני חם כוש ומצרים⁴³ ושם אשתו מהי-טבאל⁴⁴. . . ובין אנכי ה' אלקיך⁴⁵ כו"ל].

ה. ועפ"ז מובן העילוי בהשגחה פרטית על ישראל עם קרובו של הקב"ה לגבי ההשגחה פרטית על שאר עניני הבראיה:

בשאר הברואים, אף שכל פרט ופרט נוגע להשלמת הכוונה הכללית (כנ"ל), מ"מ, מכיון שחשיבות הפרטים תלוי במעלתם

[כמו גוף האדם, דאף ששלימותו היא כאשר יש בו כל האברים (וגם שערות וצפרנים), מ"מ אי אפשר לדמות כלל חשיבות האברים שהנשמה תלוי בהם ל- גבי שאר חלקי הגוף (ומכל שכן ל- שערות וצפרנים שהם פרטים טפלים ביותר)]

לכן, גם ההשגחה שעל כל פרט ופרט היא ב"כל אחד לפי מעלתו"⁴⁶ (עד כמה הוא „משמש“ את התורה ואת ישראל).

משא"כ בישראל עם קרובו, מכיון שהשגחתו ית' עליהם היא תוצאה מרצונו ובחירתו בהם, הרי נוסף לזה שיש השגחה על כל פרט ופרט (ובאופן שכל פרט משלים הכוונה הכללית בענין ה-

41) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח. פיהמ"ש שבהערה הנאה.

42) פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין ר"פ חלק היסוד הח'.

43) נח י. ו.

44) פרשתנו לו, לט.

45) יתרו כ. ב. ואתחנן ה. ו.

46) ל' כי"מ מו"ח אדמו"ר בדי"ה הטה תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב רעט, א). ולהעיר מלשון כי"מ מו"ח אדמו"ר בשם הבעש"ט (כש"ט שם סקיב) „עדער באשעפעניש פארנעמט גאר א באזונדער ארט לויט יין מהות“.

בעמו ישראל ואוהב אותם (שבזה עדיין נרגש שיש כאן שנים, בוחר ונבחר, אוהב ואוהב), אלא שהם עצם אחד כביכול.

[וכמשל הידוע מהה"מ⁵², "דאף קודם שנבראו ישראל ה' נחקק צורתם במח- שבה כמ"ש רז"ל⁵³ ישראל עלה במח- שבה" – כלומר, גם "קודם שנבראו ישר- אל" להיות מציאות בפ"ע, "נחקק צורתם במחשבה", וי"ל דוהו הדיוק נחקק – דחיקה היא מני' ובי', כי ישראל וקב"ה כולא חד].

והנה ידוע המאמר⁵⁴, "כשאתה תופס במקצת מן העצם אתה תופס ככולו", כי ה"עצם" נמצא בכל עצמותו בכל חל- קיו⁵⁵.

וע"ד שמצינו דוגמא לזה בענין ה- מצוות – "העוסק במצוה פטור מן ה- מצוה"⁵⁶, שהפירוש בזה הוא, דהוי "כמו שמקיים גם זה"⁵⁷ (המצוה השני'). כי כל מצוה כלולה משאר כל המצוות. ומבואר בזה⁵⁸, כי רצון העליון בתרי"ג מצוות

השגחתו ית' היא באופן כזה, שלא זו בלבד שכל פרט ופרט מושגח מאתו יתברך (ויתירה מזו – שכל פרט ופרט נוגע להשלמת הכוונה הכללית) – אלא עוד זאת, שבענין השלמת רצונו יתברך הפרטים החשובים ביותר או הפרטים הנראים כטפלים ומעוטי הערך, כולם מושגחים מאתו יתברך באופן שווה.

וענין זה מודגש במצות גיד הנשה, ש- הזכר על כללות המאורע דהצלת יעקב נקבע דוקא על פרט שבפרט דהמאורע – ללמדנו, שגם פרט טפל כו' ה' נוגע לכללות ההצלה.

ז. אמנם עדיין אין הענין מחוור כל צרכו, כי הן אמת שע"י קביעת הזכרון בפרט שבפרט של מאורע זה נרמז ה- עילוי שבהשגחתו ית' על בני', באופן ההשגחה על כל פרט ופרט כנ"ל – אבל מ"מ, סו"ס ה' ראוי יותר, לכאורה, לקבוע הזכר בענין כללי. כלומר: ע"י קביעת הזכרון באופן כזה חסר לכאורה הזכר לכללות ההצלה – כי סו"ס הרי גיד הנשה הוא רק פרט של המאורע?

וי"ל הביאור בזה בהקדם עוד ענין ביחס בני' להקב"ה⁴⁹: בבנ"י נאמר⁵⁰, "כי חלק ה' עמו", שהם כמו "חלק מן ה- עצם"⁵¹, וע"ד הבן שהוא חלק מעצמות אביו. כלומר: נוסף לזה שהקב"ה בחר

(52) אור תורה ב, סע"ג. וראה שם בתחלת ה- ספר (וכן בספרו לקוטי אמרים בתחלתו).

(53) ב"ר פ"א, ד.

(54) מאמר הבעש"ט – כתר שם טוב בהוספות סקטיו" (ו"ש"ג). המשך תער"ב ח"א ס"פ ערב.

(55) וכמו חיות הנפש שבאדם, שהנפש "כולה עצם אחד רוחני פשוט" (ל' התניא פנ"א – עא, ריש ע"ב) – שבחיות הכלל', המח' את כל הגוף כאחד, הרי כש"תופסים במקצתו" (כפי שמתפשט באבר אחד) תופסים בכולו, דבכל חלק וחלק הוא אותו ה"עצם" והחיות הזה.

(56) סוכה כה, א.

(57) צפע"נ כללי התורה והמצוה בערכו. וראה ע"ד החסידות המשך תרס"ו (ע' סח. ע' תקכב). ד"ה לסרבה המשרה ה'ש"ת (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ג. ועוד.

(58) המשך תרס"ו ע' תקכב. המשך תער"ב ח"ב ע' א"פא. ע"ש.

(48) ואף את"ל שיש מקום לקביעת זכר על פרט דגיד הנשה להשמיטנו ענין האמור בגדר השגח"פ על ישראל – מ"מ ה' ראוי לקבוע זכרון גם בענין כללי (בנוסף לגיד הנשה).

(49) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 177 ואילך (בביאור ג' הלשונות, חלקנו . . גורלנו . . ירו- שתנו').

(50) האזינו לב, ט.

(51) ראה בארוכה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"ד ואילך.

וגילוי אחדות זו שבין ישראל והקב"ה (שהם „חלק מן העצם“) – הרי ההשגחה בהם היא באופן (שלא זו בלבד שהקב"ה משגיח על כל פרט ופרט שלהם, ובאופן שבכמה ענינים כל פרט ופרט נוגע ב־שווה להשלמת הכוונה הכללית, אלא עוד זאת) שבכל פרט ופרט של השגחה זו על עמו ישראל „תופסים בכולו“, כל הקשר העצמי שביניהם.

וכן ה' במאורע זה של הצלת יעקב מיד מלאכו של עשו, שה' ענין כללי ב־יותר בחיי יעקב, עד שנגע עד לעצ־מיותו.

ומטעם זה נקבע הזכר על הצלת יעקב (לא בענין כללי, כ"א) דוקא על פרט שבפרט (כנ"ל) – להורות על ענין הכי עמוק שבהשגחת ושמירת הקב"ה על ישראל, שהשגחה זו [כפי שבאה לידי ביטוי ביעקב, שהוא העצם דכלל ישר־אל⁶², ונשמתו היתה „כלולה מכל ה־נשמות שבישראל מעולם ועד עולם⁶³"] – היא באופן, שבכל פרט ופרט, עד ל־פרט קטן וטפל ביותר, תופסים „בכולו“.

(משיחות ערב חג השבועות תשמ"ו;
שמחצית תשנ"ח)

(62) ראה צפע"נ עה"ת (המלוקט) ר"פ וישב (ושם, שזהו כשנאמר „ישראל“). ולהעיר שבמאורע זה נאמר „לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל“ (פרשתנו לב, כט).
(63) תניא אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

הוא רצון עצמי, ולכן ע"י התפיסא ב־„מקצת“ רצון זה (קיום מצוה אחת) תופ־סים בכולו, והוי כמו שמקיים גם המצוה האחרת⁵⁹.

ועד"ו מצינו בבני ישראל – דגם „נפש אחת מישראל“ ה"ה „עולם מלא⁶⁰“, ועד כ"כ ש(בדיני פקד"נ) מצינו לפעמים שיש ל„נפש אחת מישראל“ אותה החשי־בות של רבים וכלל. ועד כ"כ דעכו"ם שאמרו לקבוצה של בני „תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל⁶¹“ – שאחד הביאורים בזה הוא, כי בכל „חלק“ של כלל ישראל „תופסים בכולו“, היינו, שב„עצמיות“ שבכל איש ישראל נתפס העצם של הכלל כולו.

ח. ובזה יובן בעומק יותר העילוי ש־בההשגחה פרטית על ישראל עם קרובו: בענינים אלה שבהם באה לידי ביטוי

(59) היינו, שרצון העליון בכל מצוה ומצוה פר־טית אינו רק פרט מן הכלל, אלא הוא גם חלק מן העצם – הרצון העצמי בתרי"ג מצות (שלמעלה מ־התחלקות), ולכן ע"י קיום מצוה אחת „תופסים“ לא רק הרצון שבמצוה פרטית זו, אלא „כל“ הרצון (ובמילא גם הרצון שבמצוה השני' שפטור ממנה) – כן מובן מהמבואר בהמשך תרס"ו ומפורש בהמשך תער"ב שם.

(60) משנה סנהדרין לו, א.

(61) רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"ה (וראה שם דכ"ה אפילו ב„יחדוהו להם“ – מלבד „אם ה' מחוייב מיתה כו").

וישלח ב

א. כתב הרמב"ם¹ „טומאת ע"ז מדברי סופרים ויש לה רמז בתורה הסירו את אלקי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלותיכם, וארבע אבות הטומאה יש בה כו' וטומאת כולן מדבריהן".

ויש לעיין, מה ראה הרמב"ם להביא „רמז בתורה" על גזירה זו („מדבריהן") של טומאת ע"ז, שלא כדרכו (ברוב ה"מקומות ככולן) שאינו מביא רמז ואס"מכתא על גזירות דרבנן (אף כשיש רמז מפורש בחז"ל)².

וביותר תמוה: רמז זה מן התורה ל"טומאת ע"ז מן הכתוב „הסירו גו' והטהרו גו'", לא נמצא לפנינו במשנה וגמ', וגם לא במדרשי חז"ל (הקדומים) שהגיעו לידינו: ולאידך, מפורש במשנה³ „מנין לע"ז שמטמאה . . כנדה שנאמר תזרם כמו דוה", וכן למדו מן הכתוב⁴ „שקץ

תשקצנו גו'" שמטמאה כשרץ, וכן אית"קש למת' כמו שנאמר⁵ „וישלח את עפרה על קבר בני העם" (וכפי שמסיק בגמ'⁶ למאי הלכתא איתקש ע"ז לשרץ, לנדה ולמת) – שלימודים אלה הם אס"מכתא בעלמא⁷, כמפורש במסקנת ה"גמ'⁸ ד„טומאת ע"ז דרבנן היא" –

וא"כ, מדוע הביא הרמב"ם „רמז בתורה" ממדרש בלתי מצוי, ולא מהלימודים המפורשים במשנה וגמ'?

ועוד זאת: בהלכה הבאה אכן מביא הרמב"ם⁹ הלימוד מ„שקץ תשקצנו" ש"ע"ז מטמאה כשרץ, ובהלכה שלאחר' – הלימוד מ„תזרם כמו דוה" שמטמאה כ"נדה: ועפ"ז ייפלא ביותר, ל"ל להרמב"ם להקדים „רמז בתורה" מן הכתוב „הסירו גו'" ולא הסתפק בהלימודים המפורשים בש"ס שהביאם בהלכות הבאות¹⁰?

ב. ויש לומר הביאור בזה: גדרה של טומאת ע"ז יש לבארו בשני אופנים:

(1) הל' שאר אבות הטומאה רפ"ו. ועד"ז כתב הרמב"ם בפיהמ"ש בהקדמתו לסדר טהרות.

(2) פרשתנו לה, ב.

(3) ראה לדוגמא הל' ברכות פ"א ה"ב לענין ברכה ראשונה (ראה ברכות לה, א ובתודיה אלא שם). שם פ"ו ה"א"ב לענין חיוב נטילת ידים (ראה חולין קו, א ובכס"מ לרמב"ם שם). ועוד.

(4) ורק במדרש לקח טוב (ושכל טוב) פרשתנו עה"פ מצינו דרשה כזו. וכן במדרש הגדול. ולהעיר גם מפרש"י עה"פ „הטהרו – מע"ז" ובנחתל יעקב ומשכיל לדוד על פרש"י שם (ובבאר בשדה על פרש"י פ"י שגם כוונת הרא"ם היא לטומאת ע"ז). וראה גם רמב"ן, רד"ק ועוד שם.

(5) שבת רפ"ט (פב, סע"א). ועד"ז במשנה ע"ז מז, ריש ע"ב.

(6) ישע"ל, כב.

(7) משנה ע"ז שם. הובא בגמ' שבת שם ע"ב.

(8) עקב ז, כו.

(9) שבת פג, ב.

(10) מ"ב כג, ו.

(11) שבת שם. והובא גם ברמב"ם כאן (הלכה

ג).

(12) כלשון פרש"י שם ד"ה דרבנן.

(13) שם. וכ"ה לשון הרמב"ם כאן בסוף ההלכה „וטומאת כולן מדבריהן".

(14) וכן בפיהמ"ש (שבהערה 1), מביא הלימוד מ„שקץ תשקצנו".

(15) שמה מובן שאין לתרץ שהרמב"ם מביא רמז זה לפי שהוא דרשה פשוטה יותר (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד') – דכיון שמביא כ"לאה"כ הדרשות שבש"ס, אין צורך להוסיף עוד דרשה (אף שהיא פשוטה יותר).